

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

99/146

FRIEND, Frederick J.: The relationship between international and UK licensing initiatives = LIBER Q. 8.vol. 1998. 4.no. 401-409.p.

A nemzetközi és a brit licenc-kezdeményezések közötti kapcsolat

Állománygyarapítás; Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Elektronikus publikáció; Folyóiratárak; Gazdaságosság -könyvtárban

Az elektronikus publikációk licenc-szerződése a könyvtárak számára a tudományos folyóiratok árának emelkedése miatt nyer különös jelentőséget. Az egyetemek világszerte felismerik, hogy az elektronikus információk használatát lehetővé tevő licenc-szerződéseket konzorciumi keretekben célszerű megkötni. Sok felsőoktatási könyvtár több konzorcium tagja, melyek közül néhány kifejezetten az információ vásárlására jött létre, míg mások a vásárlási szerepet egy szélesebb együttműködési funkció keretében vállalják. Bár regionális konzorciumok már jó ideje léteznek, igazi nemzetközi konzorciumok csak nemrégiben alakultak. A Könyvtári Konzorciumok Nemzetközi Koalíciója (angol betűszava: ICOLC) 1998 márciusában jött létre azzal a céllal, hogy fórumot biztosítson a licenc-tárgyalásokkal kapcsolatos információk kicserélésére. Való-

színűleg az ICOLC nem fogja elérni, hogy az ártárgyalásokon nemzetközi szinten tárgyaló félként lépjen fel, de fontos szerepe van „a legjobb gyakorlat” támogatásában, amire példa közleménye, az „Állásfoglalás az elektronikus információk kiválasztásának és vásárlásának jelenlegi és kívánatos jövőbeni gyakorlatáról”. Az ICOLC létrehozására irányuló kezdeményezés egyrészt a holland és német könyvtárosok között már meglévő, másrészt különböző egyesült államokbeli konzorciumok közötti együttműködésből indult ki. Az Egyesült Királyság két felsőoktatási könyvtári szervezete, a SCOUNL és a CURL felismerte, hogy e kezdeményezéssel azonos a célja, és teljes támogatását adta az ügyhöz. Az ICOLC-hoz megalakulása óta más nemzeti csoportosulások is csatlakoztak.

(Autoref.)

99/147

VERHO, Seppo: Hankintatukea vai laatutukea? = Kirjastolehti. 91.vsk. 1998. 11.no. 314-315.p.

Mit támogasson az állam: a beszerzést vagy a minőségi irodalmat?

Állománygyarapítás; Állománygyarapítási tanácsadó; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

1998-ban jelentősen – 3,3 millió márkára – nőtt a finn közkönyvtáraknak az ún. kis keresletű minőségi irodalom beszerzéséhez nyújtott állami támoga-

tás. Új vonás az is, hogy ez évtől a nagy közkönyvtárak is részesedhetnek belőle. A szépirodalmi művek (értsd: elsősorban élő hazai szerzők könyvei) listáját az Állami Irodalmi Bizottság, az ismeretterjesztő könyveket pedig az Ismeretterjesztő Kiadói Bizottság állítja össze az előző évre visszamenőleg. A támogatás összege a 3000 lakosúnál kisebb települések könyvtárai számára 4000,-, a 3-9000 lakosú településeikéinek 8000,-, az ennél nagyobbakénak 10.330,- márka.

A Kirjastolehti kérdőíves felmérésére válaszolva a könyvtárak túlnyomó többsége fontosnak tartja e támogatást, és közel kétharmaduk a listákat is szükségesnek és informatívnak ítéli. A listák ellenzőinek a fő kifogása az, hogy későn készülnek el, s addigra a könyvtár már esetleg beszerzi az azon szereplő művek egy részét. Különösen kistelepülésekről érkeztek olyan észrevételek, hogy a listán szereplő művek egy része annyira szűk érdeklődési kört érint, hogy ők semmit nem tudnak kezdeni vele. Számos könyvtár kifejezte azt az óhaját, hogy a listákon bővítsék a gyermek- és ifjúsági könyvek, valamint az ismeretterjesztő művek számát. Ugyanakkor viszont eléggé teljes az egyetértés abban, hogy a listákról történő szabad választás módszere jobb, mint a norvég és svéd modell, ahol az állam úgy nyújtja a hasonló típusú támogatást, hogy ő vásárolja meg a saját maga által kiválasztott könyveket a könyvtáraknak.

A szóban forgó finn támogatás célja egyébként elsősorban nem a könyvtárak, hanem az említett típusú irodalom kiadásának elősegítése. A megkérdezett könyvtáraknak csak a kisebb része látja úgy, hogy célszerűbb lenne, ha ehelyett – lista nélkül – pusztán állománygyarapítási támogatást kapnának.

(Sz. Nagy Lajos)

Lásd még 114, 209-210

Állományvédelem

99/148

VRBENSKÁ, Františka: Knihy ve vlnách. Stručná zpráva o důsledcích povodne v knihovnách na území České republiky = Čtenář. 50.roč. 1998. 9.no. 257-262.p.

Könyvek a hullámokban. Rövid jelentés az árvíz könyvtári következményeiről Csehországban

Elemi károk

1997. július 7-e és 20-a között akkora árvíz sújtotta Csehországot, amely a század legnagyobb elemi csapásának bizonyult. Az ország egyharmada került víz alá. Összesen 563 település – falu és város – szenvedett árvízkárokat. 58 ezer embert kellett kitelepíteni, és körülbelül 50-en lelték halálukat a megvadult hullámokban.

Az árvíz következtében 2500 ház dőlt össze, 20 ezerben keletkeztek jelentős károk. Az elemi csapás nem kerülte el a műemlékeket sem. Súlyos károk keletkeztek a hírközlő hálózatokban, az ipari üzemekben, a mezőgazdaságban is. Százegzerszámra pusztultak el a házi- és a vadon élő állatok. A kár előzetes becslések szerint 60 milliárd cseh koronára tehető, de a valóságban jóval több lesz ennél.

A nemzeti könyvtár és a nagyobb könyvtárak (amennyiben maguk is nem szenvedtek az árvíz-től) megpróbáltak segíteni a bajba jutott intézményeken, ami a legtöbb esetben szinte lehetetlen volt az egyes települések gépkocsival való megközelíthetlensége miatt. Az Internet segítségével küldött üzenetet a nemzeti könyvtár az átvizesedett állomány megmentésére, azt javasolva, hogy fagyasztó üzemekbe juttassák el legalább az értékesebb műveket. Csakhogy a közlekedési ellehetetlenedés, meg az, hogy sok fagyasztó üzem is víz alá került, ezt a tanácsot szinte megvalósíthatatlanná tette.

Több könyvtár munkatársai „háziilagosan”, saját jószekrényüket, vasalójukat „bevetve” szárították a dokumentumokat.

Néhány értékesebb gyűjteményt a gyors közelé-
pés mentett meg, de akadnak olyanok is, amelyek
megmentésére nem volt mód. A legtöbb kár a nyil-
vános könyvtárakat érte. Miközben 24 kisebb-na-
gyobb könyvtár teljesen elpusztult épületileg is,
százsámra vizesedtek át könyvtári objektumok.

Az állományi veszteség nagyobb hányada a kiköl-
csönzött művek „elűzéséből” keletkezett. Az állo-
mányi megsegítés érdekében a Cseh Köztársaság
Könyvtári Társulása olyan gyűjtést szervezett,
amely a korábbi állomány leltárkönyv szerinti re-
konstruálását tette lehetővé. A körözött hiányjegy-
zekeknek köszönhetően nem következett be az
„ajándék lónak ne nézd a fogát”-állapot.

Az épületekben és a berendezésekben keletkezett
károk eltüntetése lassan halad, amiben az általános
pénzhiány a legnagyobb akadály.

A tervek szerint a nemzeti könyvtár – az eddigi
ilyen tárgyú, de nem eléggé közismert szakiroda-
lom hasznosításával is – a közeljövőben kéziköny-
vet kíván összeállítani a könyvtári katasztrófák
megelőzésére, illetve kivédésére. Egy-egy ilyen ka-
tasztrófa helyzet „normális körülmények” között is
kialakulhat (pl. csőtörés, tűzeset stb.). E szándék
megvalósítására akkor is sor kerül, ha a könyvtár
tisztában van azzal, hogy gyakran a helyszűke, a
nem egészséges elhelyezés, a korszerűtlen berende-
zések használata, illetve a pénzhiány miatt nem le-
het a könyvtárak biztonságát garantálni.

(Futala Tibor)

99/149

BARTECZNO, Ewa: Przystępstwa w bibliotece? =
Bibliotekarz. 1998. 6.no. 2-5.p.

Vétségek a könyvtárakban?

Könyvlopás; Rendbontás

Amióta könyvtár a könyvtár, világszerte a lopás a
leggyakoribb könyvtári bűncselekmény. A szerző
brit és amerikai példákkal indítja el saját – nemze-
ti könyvtári – tapasztalatainak közlését. Ezek arról
tanúskodnak, hogy a könyvtárakban mindenütt nö-
vekedőben van a bűnözés.

A leggyakoribb okok: a dokumentumok és a máso-
latok magas ára, a könyvtárakban való munka
„nemszeretem volta”, ugyanebből kifolyólag a do-
kumentumok csonkítása, a ritka és az érdekesítő
kiadványok gyűjtése, haszonszerzés az illegális mű-
kereskedelemben.

A leltárrevízió számos könyvtárosnak okoz álmat-
lan éjszakákat; különösen a szabadpolcos könyvtá-
rakban dolgozók szoronganak a nagyarányú veszte-
ség miatt. (Az USA-ban 1 és 6 százalék közötti a
veszteség a néhány százezres állománnyal rendel-
kező könyvtárakban.)

A tudományos könyvtárakban, amelyeknek állomá-
nya nem áll szabadpolcon, kisebb a veszteség, ame-
lyet védelmi berendezések beszerzése és működte-
tése révén is csökkenteni próbálnak. A Library of
Congress pl. az utóbbi hat év alatt 12 millió dollárt
fordított védelmi berendezésekre. A cikkíró meg-
jegyzi: a varsói nemzeti könyvtárban az iménti
összeg 0,5%-a is sokat javítana a jelenlegi helyze-
ten.

Az USA-ban a könyvtári bűncselekmények kérdé-
s-körét a 60-as évek óta kutatják, Nagy-Britanniában
a 70-esek óta. Lengyelországban az efféle vizsgál-
atok a 90-es években kezdődtek, de mindmáig nem
alakultak ki összefüggő ismeretek nemhogy az
egész könyvtárügy veszteségeiről, hanem még
egy részterületeinek veszteségeiről sem.

A varsói nemzeti könyvtárban különösen a kézi-
könyvtári állományban nagyok a lopási vesztesé-
gek. Az utóbbi 10-15 évben 10-15-ször több mű ve-
szett el, miközben az olvasólétszám ugyanezen idő-
ben csak 5-6-szorosára nőtt.

Végül: vannak „újmodi” bűnesetek is. Ezek: rendte-
len, hangoskodó, másokat zavaró magatartás, a

könyvtár részegen vagy drogos állapotban való felkeresése, agresszív fellépés, amelyet a könyvtárosoknak és az olvasóknak egyaránt el kell szenvedniük, a személyzet és az olvasók meglopása, az időnkénti vandalizmus. A könyvtár környezetében is mind több bűneset fordul elő. Sok a megtámadott és kirabolt olvasó, a parkolóban feltört autó. Sajnos, megszerezte más könyvtárak tapasztalatai sem jobbak.

(Futala Tibor)

Különgyűjtemények

99/150

LOVE, Christine - FEATHER, John: Special collections on the World Wide Web: a survey and evaluation = J.Libr.Inf.Sci. 30.vol. 1998. 4.no. 215-222.p.

Különgyűjtemények, speciális állományrészek a WWW-n: felmérés és értékelés

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Felmérés; Hozzáférhetőség; Különgyűjtemény

Néhány angol egyetemi könyvtárban végzett előzetes elemzésből és kérdőíves felmérésből egyértelműen kiderült, hogy közülük sokan törekszenek arra, hogy különgyűjteményeik régi, ritka, nagyméretű stb. dokumentumait a Weben bocsássák a használók rendelkezésére, tegyék jobban hozzáférhetővé.

A szerzők a különgyűjtemények Web-helyeinek értékelése során interjúkat készítettek azokkal is, akik e Web-helyek fejlesztésével foglalkoznak. David A. Wallace eredetileg levéltári használatra kidolgozott szempontrendszerére támaszkodva megvizsgálták, miképpen és mennyire hatékonyan valósultak meg e Web-helyek. Az Interneten elérhető különgyűjteményeket tartalmilag értékelték, külö-

nös figyelmet fordítva az online avagy virtuális kiállításokra.

A következők nyertek megállapítást: A különgyűjteményeket szolgáltató Web-helyek kialakításának elsődleges célja az volt, hogy a gyűjteményeket publikussá és a potenciális használók számára hozzáférhetővé tegyék. A Felsőoktatási Tanács (HEFC) anyagi támogatásának lényeges szerepe volt a Web-helyek kialakításában; a Web-helyek létrehozását az Elektronikus Könyvtári Program (eLib) is támogatta. Igen sok helyen a fejlesztés még nagyon kezdeti stádiumban van. Egyre nő az érdeklődés a távoli elektronikus elérés iránt, ide értve az Egyesült Királyságon kívül dolgozó kutatókat is.

A cikk az illető különgyűjtemények Web-címeit (24) is közreadja.

(Hegyközi Ilona)

99/151

ELSTNER, Robert: Grottentoter Zahlenbringer? Comics in Öffentlichen Bibliotheken: Ergebnisse einer Erhebung zu Beständen für Jugendliche und Erwachsene = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 12.no. 740-744.p.

Res. angol nyelven

Képregény a közkönyvtárakban. Felmérés a fiatalok és felnőttek számára kialakított gyűjteményekről

Felmérés; Képregény; Közművelődési könyvtár

Az 1960-as évek végén a képregényt tudományosan rehabilitálták Nyugat-Németországban. Ezután egyre több könyvtár ismerkedett meg ezzel a műfajjal és csakhamar mindenütt megkedvelték, úgy is mint a kölcsönzési statisztika javításának fő eszközét. De még ma sem beszélhetünk a képregény teljes elfogadásáról a könyvtárosok körében, kimondatlan előítélet uralkodik ezzel a műfajjal szemben,

s ez az „új tartományok” könyvtáira is jellemző. A tinédzser és felnőtt képregény-gyűjteményeket vizsgáló tanulmányok még most is arra a következtetésre jutnak, hogy e gyűjteményeket kevés érdeklődés és hozzáértés kíséri a könyvtárak részéről. Mostanában azonban új tendencia tapasztalható még Kelet-Németországban is, ahol az előítélet a szocialista kultúrpolitika megbélyegzése miatt sokkal erősebb volt: a gyűjtemények növekednek és nagyobb szakmai érdeklődés mutatkozik. A vélemények – természetes módon – generációk szerint eltérőek. De még a pozitív beállítottságú könyvtárakban is kizárólag a képregény-albumokat kedvelik, egyes példányokat nem vásárolnak. Ez azonban idővel hiányokhoz fog vezetni, mivel a kiadók már most úgy gondolják, hogy a képregény-albumok piaca megszűnt, a jövő a gyorsan kiadható képregény-magazinoké.

(Autoref. alapján)

99/152

FIRLEJ-BUZON, Aneta: Dokumenty życia społecznego = Bibliotekarz. 1998. 7-8.no. 12-15.p. Bibliogr. 11 tétel.

Közéleti dokumentumok

Kisnyomtatvány; Szűk publicitású anyag

Lengyelországban mintegy 60 könyvtár gyűjti, dolgozza fel, adja használatba azokat a dokumentumfajtaikat, amelyekre sem a levéltárak, sem (legalábbis többségükben és eddig) a könyvtárak nem tartottak igényt. Ezek a „társadalmi élet dokumentumai”, mely megnevezés a lengyel szakirodalomban először 1956-ban ütötte fel a fejét.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy „aprónyomtatvány”, „kisnyomtatvány” megnevezés alatt már jóval korábban (konkrétan: 1932-ben) ne vettek volna létezésükről tudomást a neves lengyel könyvtá-

rosok. 1956-ig öt, azóta pedig két kötelezpéldány-szolgáltatási jogszabály „kerülgette” ezt a témát.

1956 óta 7-8 definíció is született a „társadalmi élet dokumentumairól”. Valamennyi tartalmaz „részigazságokat”, de egyik sem tekinthető olyanak, amely a véglegesség igényével léphetne fel.

A legújabb definíció az 1971-ben kiadott „Encyklopedia Wiedzy o Książce” (Könyvismereti enciklopédia) c. műben található. Eszerint esetükben „olyan anyagokról van szó”, amelyeket sajátos jellegüknel fogva nem gyűjtenek a levéltárak, és eddig nem gyarapították állományukat velük a könyvtárak sem. U. i. nem tekinthetők hivatalos dokumentumoknak, illetve kereskedelmi forgalomba kerülőnek sem. Itt túlnyomórészt kérészerűtű, alapjában haszonértékű, a társadalmi élet különféle megnyilvánulásait tükröző dokumentumokra kell gondolnunk, úm. reklámot szolgáló prospektusokra, a legkülönbélebb művészeti, politikai, tudományos, testnevelési stb. rendezvények programjaira, menetrendekre, plakátokra, röplapokra, meghívókra, árjegyzékekre, kereskedelmi katalógusokra és prospektusokra, propagandakiadványokra, ankétok, igazolások úrlapjaira és sokféle hasonló, formailag feletébb változatos dokumentumokra. Ezek lehetnek kéz- és gépiratok, nyomtatványok és sokszorosítványok, de fényképek, mikrofilmek, hanglemezek vagy hangszalagok is. A társadalmi élet dokumentumai közé tartoznak továbbá a belső használatra szánt egyesületi, szervezeti és munkahelyi folyóiratok. E dokumentumok gyűjtésénél az az intenció, hogy a társadalomtudományi kutatómunka számára mint aktuális vagy a jövőben szükségessé váló forrásokat kell megőrizni. A könyvtárakban az egyes ide tartozó dokumentumok nem jelennek meg katalogizálási egységként, hanem tartalmi vagy formai kritériumok szerint rendezett csoportokban. Tárolásukra leggyakrabban tékák („papucskok”) szolgálnak. A lengyel könyvtárakban, főként a tudományosokban különgyűjtemények alakulnak a társadalmi élet dokumentumaiból. Ezek – megfe-

lelően a szóban forgó könyvtárak gyűjtőkörének – lehetnek irodalmi, gazdasági, politikai, regionális, történeti stb. témájúak."

E meghatározás kétségtelenül kimerítő és helytálló. Azóta azonban senki nem foglalkozott e témakörrel, illetve a keretében felmerülő további problémák (feltárás korszerű módjai, a gyűjtés koordinálása stb.) megoldásával.

(Futala Tibor)

Feldolgozó munka

99/153

ODER, Norman: *Cataloging the Net: can we do it?*
= *Libr.J.* 123.vol. 1998. 16.no. 47-51.p.

Megvalósítható-e az Internet katalogizálása?

Fejlesztési terv; Gépi dokumentumleírás; Gépi indexelés; Számítógép-hálózat

A könyvtárosoknak továbbra is helyük van a véletlenszerű találatokat nyújtó Web-keresők (search engines) és a könyvtárakban megszokott értékeket nélkülöző böngészhető Web-indexek használatába belefáradt olvasók információhoz juttatásában. A különféle Web-helyek gyűjtését a könyvtárosok egyébként is már azelőtt elkezdték, hogy a WWW robbanásszerű növekedése bekövetkezett volna.

A Librarian Index to the Internet (LII, <http://sunsite.berkeley.edu/internetindex/>) több mint 4000 Web-hely válogatott és annotált kalauza közkönyvtári felhasználók érdeklődésére alapozva jött létre. Kereshető és böngészhető mintegy 40 (további alkategóriákra bomló) kategóriában. Több mint 80 kaliforniai könyvtáros végzi az indexelést. A források 15%-a maga is forráskalauz és 10%-a adatbázis.

A Library Channel (<http://www.vimimpact.net/tlc/>) Ohio állambeli közkönyvtárak kezdeményezése és 24.000 válogatott forrást dolgoz fel. Az INFOMINE (<http://lib-www.ucr.edu/>) már egyetemi könyvtári kezdeményezés, amely közel 14.000 tudományos témával foglalkozó Web-helyet mutat be a Kaliforniai Egyetem mintegy 30 könyvtárosának válogatásában (a Library of Congress Subject Headings módosításával létrehozott) 10 fő kategória szerinti elrendezésben. Az Internet Scout Report (<http://scout.cs.wisc.edu/scout/index.html>) hírlevelekben ajánl a közép- és felsőfokú oktatás számára hasznos forrásokat. Ötezer ismertető böngészhető is, de ezek csak mintegy felét katalogizálták.

A kereskedelmi keresők közül kiemelkedik a Yahoo (<http://www.yahoo.com>), amely kategorizálja a kínált információt, de a könyvtárosok túl lazának találják az ott alkalmazott szabványokat. A LookSmart (<http://www.looksmart.com/>) mintegy 15000 kategória szerint válogat, leírásokat is ad, de nem nyújt értékelést. Az Encyclopedia Britannica korábban eBig névre hallgató szolgáltatása jelenleg eBlast néven (<http://eblast.com/>) 125.000 forrást indexel és lát el rövid leírással, továbbá öt csillagból álló értékeléssel. A Northern Light (<http://www.northernlight.com>), amely nem csak a Web-helyek szintjén, hanem Web-oldalanként indexel, kivívta a könyvtárosok elismerését. Említésre méltó még a Michigan Electronic Library (<http://mel.lib.mi.us>), az Internet Public Library (<http://www.ipl.org>) és a World Wide Web Virtual Library (<http://www.vlib.org>).

A katalogizálás kifejezés egyébként megtévesztő az Internet-források esetében; helyesebb lenne indexelésről beszélni. Célszerűnek látszik, hogy a katalogizálás négy szintjét alkalmazzuk: a teljes katalogizálást, kibővített Dublin Core-alapú metaadatok szolgáltatását, a Dublin Core minimális elemkészletének használatát, valamint a strukturálatlan teljeszöveges kulcsszavas keresést. Ez a felosztás a következőképpen is alakulhat: a Dublin Core valami-

lyen ekvivalense nagyon rövid rekordokkal, forrás-gyűjtés robottal, némi emberi szerkesztéssel kiegészítve, automatikus (robot) gyűjtés emberi szerkesztés nélkül.

Az Amerikai Egyesült Államokban, a digitalizálási projektekkel szemben az Internet-források katalogizálására általában kevés pénz jut. Nagy-Britanniában az eLib program (<http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/>) ugyanakkor hét tematikus kalauz építését finanszírozza, kalauzonként 3000-ig terjedő Web-helyet feldolgozva. A Kongresszusi Könyvtár kidolgozta a CORDS (Copyright Office Electronic Registrations Recordation and Deposit System) rendszert, amely lehetővé teszi a Web-helyek elektronikus regisztrációját és kötelempéldány-kezelését. Az OCLC által kezdeményezett Internet Cataloging Project (InterCat, purl.org.net/intercat) több mint 200 könyvtár részvételével folytat MARC-alapú katalogizálást és közel 45000 rekordot halmozott fel. Az OCL NetFirst szolgáltatása több mint 100.000 forrás referált indexe, amely szorosan kapcsolódik a FirstSearch adatbázishoz.

(Koltay Tibor)

99/154

CHILVERS, Alison - FEATHER, John: The management of digital data: a metadata approach = El.Libr. 16.vol. 1998. 6.no. 365-372.p. Bibliogr.

Metaadat módszer a digitális információk kezelésére

Elektronikus publikáció; Gépi dokumentumleírás; Megőrzés

Az adatcsere és hosszú távú adattárolás kérdéseit egyre inkább az információtechnológia oldja meg. A globális környezetben univerzális adatkezelő rendszerre van szükség. E tekintetben kulcsfontosságú a metaadatok használata. A tanulmányban közzölt kutatás előzetes leírása és elemzése annak a

vizsgálatnak, amelyet a Loughborough-i Egyetem Könyvtár- és Tájékoztatástudományi Tanszékén a metaadat-konceptió lehetőségeiről folytattak. A kutatás feltárja a brit tájékoztatástudományi szakemberek e kérdésekkel kapcsolatos attitűdjét is. A cikk áttekinti a digitális adatok megőrzésének okait, a metaadatok szerepét e megőrzési folyamatban, valamint azokat a kihívásokat, melyekkel a digitális adatokat őrző intézményeknek számolniuk kell. Az előzetes eredmények szerint egységesített, de rugalmas rendszerre van szükség, amely a meglévő és a jövőbeni metaadat-formátumok kezelését egyaránt lehetővé teszi. A szerzők felvetik egy szupermetaadat rendszer lehetőségét, amely kapcsolókat biztosítana a különböző típusú metaadat-formátumokhoz.

(Autoref. alapján)

99/155

SCHESCHY, Virginia M.: Cataloging procedures on the Web: the greatest thing since MARC = Cat. Classif.Q. 26.vol. 1998. 2.no. 11-23.p.

Katalogizálási eljárások a Weben: hogyan osszuk meg ismereteinket másokkal?

Gépi dokumentumleírás; Hiperszöveg; Módszertani útmutató; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A katalogizálók számára rendkívül fontos, hogy rendelkezésükre álljanak könnyen hozzáférhető, aktuális és precíz helyi eljárások és módszerek, melyeket – az új munkatársak betanítása érdekében is – célszerű írásban rögzíteni. A Web-technológia használatával ezek a módszerek könnyen aktualizálhatók, széles körben hozzáférhetővé tehetőek, a

Web keresőrendszereinek segítségével kereshetők, és közvetlenül az adott forráshoz kapcsolhatók. A katalogizálók rendezési és osztályozási képességei jó alapot jelentenek a Web-lapok készítésének elsajátításához. A cikk néhány irányelvet ad az eljárások Weben való logikus elrendezéséhez, a megfelelő terminológia használatához és a következetes tervezéshez.

(Autoref. alapján)

99/156

HARIZAN, Amanda - KHOON, Low Ke: Technical service and the World Wide Web: building the NTU library cataloging home page = El.Libr. 16.vol. 1998. 6.no. 387-393.p.

Feldolgozó munka és a világháló: katalogizálási honlap készítése a Nanyang Technological University (Szingapur) könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Feldolgozó munka; File-szervezés -gépi; Számítógép-hálózat

Világszerte egyre több feldolgozó osztály, különösen az amerikai könyvtárakban, saját honlapot készít a World Wide Weben. Ezek a honlapok kivételükben és tartalmukban igen változatosak, tartalmaznak hagyományos (nyomtatott forrásokon alapuló), elektronikus és online eszközöket, az osztály munkájának bemutatását, munkaköri leírásokat, kapcsolatokat más Internet-forráshoz stb. A tanulmány leírja azokat a lépéseket, amelyek a szingapúri Nanyang Technological University Könyvtárban a katalogizálási honlap elkészítése érdekében tettek. A szerzők megpróbálnak választ keresni olyan kérdésekre, mint például: miért készítenek a katalogizálók honlapokat, hogyan használhatjuk a katalogizálási honlapokat munkánk javítására, és milyen előnyökkel jár a virtuális jelenlét a Weben.

(Autoref. alapján)

99/157

TRÜGER, Beate: „Und wie halten Sie es mit der Internet-Erschliessung?” Bibliothekarische Gretchenfragen von IBIS bis GERHARD = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 11.no. 1922-1930.p. Bibliogr. 11 tétel.

Az internetes dokumentumok tartalmi feltárása

Online információkeresés; Számítógép-hálózat; Tárgyi feltárás

A Webet a tudósok is egyre inkább munka- és publikációs eszközként használják, illetve használnák, ha áttekinthető lenne. Az oktatók és a kutatók egyre kevésbé tudnak a Weben tájékozódni: segítséget a könyvtártól remélnék. A segítségnyújtásnak több dologra is ki kell terjednie: támogatnia kell a hallgatókat és az oktatókat a világháló használatában és az azon való publikálásban. Ide tartozik az a könyvtári szolgáltatás is, amely elválasztja a relevánst a nem relevánstól, s a minőségi szűrőn fennakadó irodalmat úgy tudja tálni, hogy az gyorsan és hatékonyan megtalálható és felhasználható legyen.

A tartalmi feltárás, mert arról van szó, mindig is nehéz és gyakran nemszeretem tevékenység volt. Van könyvtár, ahol már a nyomtatott dokumentumokat sem tárják fel, mások hosszasan vitatkoznak a tárgyszavazásról vagy az ETO problémáiról. A használók által várt értelmes tartalmi feltárás azonban továbbra is jámbor óhaj maradt. A dortmundi egyetemen 1998 elején végzett, Internet-feltárással foglalkozó projekt értékelése világosan rá is mutatott erre. Hasonló óhajot fogalmazott meg egy münsteri felmérés is: kifejezetten igényelték az Internetes források szakmai szempontú könyvtári értékelését, a használók képzése mellett.

Hogyan viselkednek a könyvtárak a kínálat és a kereslet közötti szakadék láttán? Vagy nem vesznek tudomást a kérdésről, vagy belefognak az ún. szakirodalmi információs Web-oldalak készítésébe. Ezek többnyire statikus HTML-oldalak, amelyek

gyorsan avulnak, mivel folyamatos karbantartásukra sem munkaerő, sem idő nem áll rendelkezésre. (Többnyire a könyvtárosoknak nincsenek HTML-ismereteik, mások segítségére vannak utalva.) Mi a megoldás? A technikát le kell egyszerűsíteni, a munkaráfördítést pedig együttműködéssel optimalizálni.

Egy kooperációban létrehozandó adatbázis gondolatából indult ki az IBIS-projekt (Internetbasiertes BibliotheksInformationsSystem). 1997 elején indult a vállalkozás, amelyben könyvtári együttműködésben a tudomány és kutatás számára fontos dokumentumok feltárására egy átfogó struktúra kialakítását határozták el. A technikai alapot egy adatbázis képezte, melynek tartalmi struktúrája az aktuális nemzetközi szabványoknak felel meg (Dublin Core Metadata). Magát a feltárást a lehető legegyszerűbben végzik. A használóknak keresési és böngészési lehetőséget kínálnak; a keresést a Düsseldorf-i Egyetemi és Tartományi Könyvtár által továbbfejlesztett MILOS szoftver támogatja. Az IBIS böngésző funkciója egyfajta helyrajzi katalógust kínál fel: a használó egy rendszer mentén a számára érdekes szakanyagban tájékozódhat. Az IBIS-t örvendezve fogadták, de megvalósítása során adódtak és adódnak nehézségek: igen kicsi a feltárt adatmennyiség.

Sok vita folyt a projekt körül a választott osztályozási rendszerről (addig a regensburgi volt az egyetlen online rendelkezésre álló rendszer). Az IBIS pragmatikus megközelítés mellett döntött. Az OPAC-ok korában osztályozási rendszereket alig használnak információkeresésre: sok esetben keresőmaszkokkal folyik a keresés, amit a MILOS (Düsseldorf) vagy az OSIRIS (Osnabrück) rendszer támogat.

A GERHARD-projekt (German Harvest Automated Retrieval and Directory) egészen más úton jár; az oldenburgi egyetemi könyvtárban kifejlesztett automatika folyamatosan keresi a hálózaton a tudomány számára releváns dokumentumokat, és a ta-

lalatokat automatikusan egy adott rendszerbe sorolja be. A kiindulópontot az átnézendő szerverek listájának megadása jelenti: ez a GERHARD esetében valamennyi felsőoktatási és kutatással foglalkozó intézmény stb. szervere. Ezeket veszi sorra éjszánkánként egy keresőrobot, amely begyűjti és indexeli a talált Internet-oldalakat. Az automatizmusnak vannak árnyoldalai is: a rendszer hatékony, de nem túl intelligens.

Az IBIS kezdetben nem mutatkozott hatékonynak: a ráfordított munka és az eredmény viszonyát nem tartották elfogadhatónak. A koncepció szűkítésekor a hangsúlyt a helyi dokumentumok feltárására fogják helyezni, például az elektronikusan publikált főiskolai szakdolgozatokra. Ezzel hiányt pótolnának a könyvtárak a tartalmi feltárásban, s a régóta hangoztatott tudományos igénynek is eleget tennének.

(Hegyközi Ilona)

99/158

GANDHI, Subash: Proliferation and categories of Internet directories. A database of Internet subject directories = Ref.User Serv.Q. 37.vol. 1998. 4.no. 319-331.p.

Az Internet-kalauzok elburjánzása és kategóriáik. A tárgyközi Internet-kalauz adatbázisa

Másodfokú bibliográfia [forma]; Minerva -adatbázisokról; Minerva -könyvtári -szakterületi; Számítógép-hálózat; Tárgyi feltárás

A cikk áttekinti az Internet-források exponenciális növekedését, amely e forrásokat rendező Internet-kalauzok százainak kialakulásához vezetett. Formátumuk, tartalmuk és jellemzőik alapján ezeket az Internet-kalauzokat nyolc kategóriába csoportosították. Az egyik ilyen csoportban, („a szakfolyóiratokban publikált tárgyközi kalauzok”) minden publikált Internet-kalauz részletesen szerepel. A Para-

dox-for-Windows segítségével a szerző megtervezett és kifejlesztett egy több mint 350 ilyen kalauzt tartalmazó adatbázist. A cikk elemzi és értelmezi az adatbázisokban szereplő adatokat. Ezenkívül bemutatja a nyomtatott tárgyköri kalauzok erősségeit és gyengeségeit, összehasonlítva őket az online Internet-kalauzokkal és más keresőrendszerekkel.

(Autoref.)

99/159

HEINER-FREILING, Magda: DDB und DDC - Die Deutsche Bibliothek und die Dewey-Dezimalklassifikation. Perspektiven, Befürchtungen, Hoffnungen = Bibliotheksdienst. 32.Jg. 1998. 12.no. 2120-2131.p.

A Német Nemzeti Könyvtár (Die Deutsche Bibliothek) áttér a Tizedes Osztályozásra?

Egyéb osztályozási rendszerek; Nemzeti könyvtár; Tizedes osztályozás

Jelenleg a német nemzeti könyvtárban háromféle osztályozással dolgoznak: a német nemzeti bibliográfia heti füzetei 65 szakcsoportba rendezik anyagukat, ezek a csoportok csekély módosítással az ETO-ra épülnek; a bibliográfia kumulációs számára kifejlesztettek egy részletekbe menő, egységes tárgyszójegyzéket (Schlagwortnormdatei, SWD), mely sem a Dewey Tizedes Osztályozásának sem az ETO-nak nem felel meg, de széles körben elterjedt, s használatát a Tárgyszókatalógus Szabályzat (RSWK) egységesíti; végül a könyvtár olvasótermében a mintegy 100 ezer kézikönyvet ugyancsak más rendszer (Basisklassifikation) szerint állították fel.

A német tudományos könyvtárak szükségét érzik egy nemzetközileg elterjedt, elméletileg megalapozott és megbízhatóan gondozott osztályozási rendszer átvételének. E kritériumoknak a TO és az ETO felel meg.

Az ETO-t annak idején az európai országok idegenkedése keltette életre a túlságosan angol-amerikacentrikus TO-val szemben. A TO azonban időközben más kultúrkörökben is elterjedt, pl. a latin-amerikai országokban, Afrikában, az iszlám világban, a fordítások és átdolgozások során nyitottá vált más kultúrák és társadalmak irányában is. A rövidesen megjelenő francia fordítás új mérföldkő ezen az úton. Jelenleg a TO az angol nyelvterületeken kívül ott domináns, ahol az angol mintegy második nyelvként terjedt el, míg a román nyelvterületeken, Kelet- és Dél-Európában az ETO tartja pozícióit.

A német nemzeti bibliográfia heti füzeteiben a jelenleg alkalmazott 65 szakcsoport megtartása mellett meg lehetne adni a TO jelzetet is, megkönnyítve ezzel a használók számára az OPAC-keresést. A mintegy 400 ezer deskriptorból álló SWD tárgyszórendszer konvertálása egyhamar nem oldható meg sem manuális, sem gépi úton. Arra azonban lenne lehetőség, hogy a TO vagy az ETO jelzeteit esetről-esetre kiegészítsék az SWD tárgyszavakkal.

Mérlegelni kell azt is, hogy nem minden szaktudomány igényli egyformán az egységes osztályozási rendszer bevezetését. A természettudományok terén pl. a matematikusok és a fizikusok saját, részletesen kidolgozott szakrendszerüket nem cserélnék fel a TO-ra vagy ETO-ra, ezzel szemben a humán és a társadalomtudományok számára a TO interdiszciplináris jellege vonzó ajánlatot jelentene.

Ki végezze el a munkát? Sem a németre fordítás, sem a rendszer további folyamatos gondozása nem lehet egyedül a nemzeti könyvtár feladata. Egy ekkora vállalkozást csak azzal egyetértő partnerekkel együtt lehet megvalósítani, ehhez az egész könyvtárügy támogatása szükséges. A fordítás a többi német nyelvű országgal – Ausztria, Svájc – együtt végzendő feladat. A TO francia illetve spanyol nyelvre történt lefordítása – viszonylag rövid idő alatt – azt bizonyítja, hogy egy ilyen jellegű közös

munka megvalósítása lehetséges, ha a háttérben egy hatékony, pénzügyileg megalapozott intézmény áll. További feltételek: magasan kvalifikált és elkötelezett munkatársak és szakkönyvtári munkaközösségek részvétele.

Megvalósítható-e ezek szerint a TO átvétele a jelenlegi németországi körülmények között? A Die Deutsche Bibliothek szakozó részlegének az ismételt létszámcsökkentések miatt a jelenleg folyó munkákra is alig van kapacitása. Nehéz lesz a fenntartót és az igazgatókat meggyőzni a változtatás szükségességéről, és ha el is ismernék az új osztályozási rendszer átvételének indokoltságát, az még nem jelenti a munka finanszírozásának vállalását is.

A fordítás elkészülte után a folyamatos gondozás is anyagi ráfordítást igényel, hasonlóan a jelenleg is intézményesen gondozott SWD-hez, azzal a nagy különbséggel, hogy egy nemzetközi rendszer fenntartása nem egyedül a Die Deutsche Bibliothekot terhelné, hanem a Library of Congress részlegében folyó tevékenységre támaszkodhatna.

Bár a felsorolt nehézségek kétséget ébresztenek a terv megvalósíthatóságát illetően, vannak reményteltető tényezők is. Elsősorban az, hogy megkerülhetetlen feladattá vált az elektronikus publikációk tárgyi feltárási módszereinek kidolgozása. A TO adaptálásának ezzel történő összekapcsolása megnövelné a bevezetés esélyeit. Olyan lehetőség ez, melyet a német könyvtárügynek semmiképp sem szabad elszalasztania.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 114, 160, 163

Katalógusok

99/160

CHERRY, Joan M.: Bibliographic displays in OPACs and Web catalogs: how well do they comply with

display guidelines? = Inf.Technol.Lib. 17.vol. 1998. 3.no. 124-134.p.

OPAC-ok és Web-katalógusok bibliográfiai megjelenítésének összehasonlítása: mennyire alkalmazkodnak az irányelvekhez?

Ember-gép kapcsolat; Formátum -gépi; Hatékonyság; Online katalógus; Számítógép-hálózat

A cikk két olyan elemzés eredményeit veti egybe, amelyek felsőoktatási könyvtárak katalógusában a teljes bibliográfiai megjelenítést értékelték. Az első elemzés tizenkét OPAC megjelenítést értékelte, a második tíz Web katalógusét. Az elemzést publikált megjelenítési irányelvekből nyert, az elvárt tulajdonságokat tartalmazó jegyzék segítségével végezték. Az eredmények azt mutatták, hogy az OPAC megjelenítései 58 százalékban, a Web katalógusoké 60 százalékban felelnek meg a jegyzékben szereplő jellemzőknek. A szerző vizsgálja az értékelés során feltárt hiányosságokat, különös tekintettel azokra, amelyek az elemzett megjelenítések többségénél tapasztalhatók.

(Autoref.)

99/161

PIETZSCH, Eberhard: Kostengünstige Digitalisierung eines Zettelkataloges = Z.Bibliotheksbes. Bibliogr. 45.Jg. 1998. 5.no. 479-494.p. Bibliogr. 10 tétel.

Cédulakatalógus gazdaságos digitalizálása a Heidelbergi Egyetemi Könyvtárban

Digitalizálás; Egyetemi könyvtár; Konverzió; Leíró katalógus

A Heidelbergi Egyetemi Könyvtár az első német egyetemi könyvtár, amely cédulakatalógusához elektronikus hozzáférést nyújt. Ennek érdekében betűrendes katalógusának az 1936-1985 közötti

időszakot felölélő részét digitalizálta. 1998 júniusa óta a DigiKat kereső és feltáró eszközként az Interneten (<http://www.ub.uni-heidelberg.de/digikat/> a használók és könyvtárosok rendelkezésére áll.

A DigiKat a cédulakatalógus elektronikus képét adja. A gazdaságos megvalósítás során a cédulakatalógus besorolási szabályait az elektronikus másolatra is átvitték. A DigiKattal olyan feltáró eszközt sikerült létrehozni, amelyben általában a cédulakatalógusnál gyorsabban és nagyobb találati eredménnyel lehet keresni.

(Autoref.)

Lásd még 115, 185

Információkeresés

99/162

OLSEN, Kai A. - SOCHATS, Kenneth M. - WILLIAMS, James G.: Full text searching and information overload = Int.Inf.Lib.R. 30.vol. 1998. 2.no. 105-122.p.

Teljes szöveges keresés és információfőlölesg

Gépi információkeresés; Információkeresési rendszer értékelése; Keresőkép; Teljes szövegű adatbázis

A cikk az információkeresés módjait három csoportba osztályozza attól függően, mennyire felel meg a használó kérése a dokumentumbázisnak feltett keresőkérdésnek. A szerzők úgy vélik, a kérések besorolása (szemantikai szinten) a formalizált keresőkérdések kategóriáiba (mely gyakran lexikai szintű) meghatározza a keresési hatékonyság elérhető mértékét, és ez az osztályozás lehet a magyarázata az információkeresési tesztekben talált eltéréseknek. Ez új megközelítést hozhat abban a vi-

tában, amely a szakmában az információkeresési rendszerek hatékonyságáról folyik a pontosság, teljesség és az információfelesleg kérdéseiről.

(Autoref.)

99/163

GIL URDICIAIN, B.: Evaluación del rendimiento de tesauros espanoles en sistemas de recuperación de información = Rev.Esp.Doc.Cient. 21.vol. 1998. 3.no. 286-302.p. Bibliogr. 20 tétel.

Res. angol nyelven

A spanyol információkereső tézauruszok értékelése

Információkeresési rendszer értékelése; Információkereső nyelv; Tézaurusz

Hat különböző tartalmú adatbázisban hatvan szabadszöveges és ugyanannyi kontrollált nyelvű (tezauszos) keresést végeztek a módszerek összehasonlítása céljából. A szabad szöveges keresések 1321 dokumentumot eredményeztek, amelyekből 838 volt releváns, míg a tezauszos keresések 983 tételes eredményéből 848 mutatkozott annak.

Az egyes szakterületeket részletezve (a releváns dokumentumokat tekintve) a következő eredmények születtek: állatbiológiai témakörben a szabadszöveges keresés 87,6%-os pontosságot és 54,2%-os teljességet, a tezauszos 96%-os pontosságot, 63,2%-os teljességet eredményezett. Elektrotechnikában a szabad keresés 44,9%-os pontosságú és 65,5%-os teljességű, a tezauszos 78,6%, illetve 61,3%-os eredményű volt. A környezettudományi keresések eredménye 64,4% és 69,2%, illetve 93,8% és 62,3% lett. A feminizmus irodalmának adatbázisában végzett szabad keresés 47,7%, illetve 55,4%-os eredményt, a tezauszos 82,4% pontosságot és 58,4% teljességet hozott. Pszichológia: 63,7% pontosság, 54,8% teljesség, illetve 81,7% pontosság és 65,6% teljesség. Végül a szociális szol-

gáltatások témakörében végzett információkeresések a szabad nyelvhasználat esetén 72,5% pontosságot és 58,2% teljességet, a strukturált nyelvet használók 88,7% pontosságot és 59,3% teljességet értek el.

Összegezve tehát a szabad keresések 838 releváns tétele 63,4%-os pontosságot és 59,5% teljességet mutatott, míg a tezauruszos keresések 848 releváns tételének pontossága 86,8%, teljessége 61,6%. A kétféle keresés eredményeinek összehasonlító elemzése azt mutatta, hogy bár – főként a pontosság tekintetében – a tezauruszos keresés jobb eredményeket hoz, a módszerek nem kizárják, hanem kiegészítik egymást, s az információ-vesztés legjobb ellenszere a két nyelv (a szabad és a kontrollált) együttes alkalmazása a keresés során.

(Mohor Jenő)

Lásd még 157, 172, 177, 183, 185

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

99/164

GROSS, Melissa: The imposed query. Implications for library service evaluation = Ref.User Serv.Q. 37.vol. 1998. 3.no. 290-299.p.

A „tolmácsolt” kérés. Adalék a referenzmunka értékeléséhez

Hatékonyág; Igény; Referenz

Aki útbaigazítást kér, gyakran nem tudja világosan megfogalmazni, mire is kíváncsi; a gyakorlott referenzkönyvtáros ilyenkor a kört egyre szűkítő kérdésekkel végül is ki tudja szedni belőle, mire van szüksége voltaképpen. – Más a helyzet, ha a kérdés nem saját problémája az illetőnek, hanem mások

(pl. oktatója) megbízásából, utasítására kell keresnie valamit, sokszor maga sem tudja pontosan, hogy mit. Ilyenkor a rávezető kérdések se sokat segítenek. A kielégítetlen referenzkérdések vizsgálatánál tehát meg kell különböztetni ezt az esetet, amelyben a kudarcért nem felelős a könyvtáros.

(Autoref.)

99/165

TEDD, Lucy A. - YEATES, Robin: A personalised current awareness services for library and information services staff: an overview of the NewsAgent for Libraries project = Program. 32.vol. 1998. 4.no. 373-390.p. Bibliogr. 7 tétel.

Személyre szabott témafigyelés a könyvtári-tájékoztatási személyzet számára: a NewsAgent for Libraries projekt áttekintése

Fejlesztési terv; Figyelőszolgálat; Könyvtártudományi tájékoztatás; Számítógép-hálózat

A „NewsAgent for Libraries” az Egyesült Királyság Elektronikus Könyvtári Programja által finanszírozott projekt. Az eredeti elképzelések rövid történeti áttekintése után a cikk a projekt kibontakozásának főbb állomásait mutatja be. A program célja személyre szabott elektronikus hír- és témafigyelő szolgálat létrehozása a könyvtári és tájékoztatási szakemberek számára, beleértve a tartalom-feltáró elemeket (pl. metaadatok) is. A használók érdeklődési körét profilok határozzák meg, melyeket egybevetnek a beérkező rekordokkal, s a használók e-mailen kapják meg az érdeklődésükre számot tartó tételeket. A szerzők példákat írnak le a profilok készítésére és néhány input-adataira, valamint a NewsAgent-ben szereplő források leírásához használt Dublin Core metaadat formátum alkalmazására.

(Autoref.)

Lásd még 149, 190, 199

Kölcsönzés

Lásd 102

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

99/166

FULLER, David H.: Interlibrary loan reciprocal/consortium agreements: how important are they? = J. Interlibr. Loan, Doc. Del. Inf. Supply. 9. vol. 1998. 1. no. 13-19. p.

Mi a jelentőségük a könyvtárközi kölcsönzési viszonyossági, illetve konzorciális megállapodásoknak?

Együttműködés -belföldi; Gazdálkodás -könyvtárban; Könyvtári rendszer; Könyvtárközi kölcsönzés -belföldi; Tudományos és szakkönyvtárak

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A könyvtárközi kölcsönzés hagyományosan az egyik olyan lehetőség volt, amelynek segítségével a könyvtárak aktívan igyekeztek közösen felhasználni anyagi forrásaikat. Ezt a módszert jelenleg is igyekeznek még hatékonyabbá és gyümölcsözőbbé tenni mind a maguk, mind a használók számára, ezért viszonyossági és együttműködési (konzorciá-

lis) egyezményeket kötnek a könyvtárközi kölcsönzésről.

A Floridai Egyetem Smathers Könyvtárában azt vizsgálták, hogy milyen szerepet játszottak az elmúlt években a könyvtárközi kölcsönzésben a viszonyossági és konzorciális egyezmények, és mennyire bizonyultak hatékonyak. Ennek érdekében elemezték a OCLC-től bekért havi statisztikai adatokat. Kiderült, hogy az 1993-1997-es időszakban a kölcsönzési kérések 64,2%-át együttműködési megállapodások keretében elégitették ki, 35,8%-ot viszont más megoldással, amiért térítést is fizettek. Egyébként az együttműködés keretében a dokumentumokra irányuló kérések 66,5%-át és a másolatokra irányuló kérések 62,2%-át sikerült kielégíteni.

A viszonyossági egyezmények több okból is nagyon fontosak: hatékonyan teszik hozzáférhetővé a használóknak az adott gyűjteményben nem szereplő dokumentumokat; költségtakarékos megoldást jelentenek; jó példát adnak az újabb forrásmegosztási kezdeményezésekhez.

(Hegyközi Ilona)

99/167

PREECE, Barbara G. - KILPATRICK, Thomas L.: Cutting out the middleman: patron-initiated interlibrary loans = Libr. Trends. 47. vol. 1998. 1. no. 144-157. p.

A közvetítő kiküszöbölése: a használó által elindított könyvtárközi kölcsönzési művelet

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Használó; Helyi gépi hálózat; Könyvtárközi kölcsönzés -belföldi; Központi katalógus -online

A Dél-Illinoisi Egyetem (Southern Illinois University, Carbondale, SIUC) Morris Könyvtára az ILLINET Online (IO) rendszert használja, amely több mint 800 Illinois állambeli, az OCLC katalógizációs szolgáltatásaira előfizető könyvtár online

katalógusa. Az IO-t használja további 49 egyetemi, főiskolai és középiskolai könyvtár és az Illinois Állami Könyvtár.

A közvetítő nélküli könyvtárközi kölcsönzést (KKK) 1993-ban kezdték meg a Morris Könyvtárban. Erről a lehetőségről és a lebonyolítás módjáról a könyvtár Web-oldalain találnak az olvasók részletes tájékoztatót. Ha valaki papíron vagy webes KKK-úrlapon küld be kérést, akkor is kap egy brosúrát az önkiszolgáló könyvtárközi kölcsönzésről.

Az olvasó szabadon választhat, melyik könyvtárból kölcsönöz, de a kérést magának kell nyomon követnie, és az esetleges késedelmi pótlékokat is önállóan kell megfizetnie.

Az önkiszolgálás megnövelte a KKK kérések számát, de bevezetésével kevesebb időt kell könyvtárosnak töltenie ezzel a munkával.

A könyvtárközi kérések 1996. augusztus 20. és december 24. közötti elemzése azt mutatta, hogy az olvasók által kezdeményezett kérésekre a hagyományos kéréseknél hamarabb érkeztek meg a dokumentumok.

(Koltay Tibor)

99/168

LINDH, Agneta: Planning for wider user involvement in document delivery and interlending in the Nordic countries = Res.Shar.Inf.Net. 13.vol. 1998. 2.no. 39-46.p.

A használók szélesebb körének bevonása a dokumentumszolgáltatásba és a könyvtárközi kölcsönzésbe a skandináv országokban

Dokumentumszolgáltatás; Használó; Könyvtárközi kölcsönzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,

Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

Az 50-es években induló Scandia tervvel kezdődően a skandináv könyvtárak együttműködése nagy múltra tekint vissza. Az együttműködést elősegítő legfontosabb szervezet, a NORDINFO számos projektet támogatott a dokumentumellátás javítására. A skandináv használók kiváló központi katalógusokhoz és hatalmas közös folyóirat-gyűjteményekhez (500 ezer cím) férnek hozzá, mégis gyakran nemzetközi dokumentumszolgáltatókhoz fordulnak a rövidebb szolgáltatási idő miatt. A tanulmány a teljesítési idő rövidítése érdekében azt javasolja, hogy közvetlenül a használóhoz kell eljuttatni a dokumentumot a használó könyvtárába való küldés helyett. Az elektronikus dokumentumszolgáltatásra való áttérés nem fogja helyettesíteni az eredeti (papír formájú) példányokat.

(Autoref.)

Dokumentációs eljárások és termékeik

99/169

BELL, Barbara L.: Current national bibliographies in the Commonwealth of Independent States and the Baltic States = Alexandria. 10.vol. 1998. 3.no. 171-177.p.

A kurrens nemzeti bibliográfiák a FÁK országaiban és a balti államokban

Nemzeti bibliográfia

A Szovjetunió felbomlása következtében 15 új nemzet jött létre, melyek nemzeti identitásuk megteremtéséért küzdenek. Tizenkettő jelenleg a Független Államok Közösségének tagja (Örményország,

Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Grúzia, Kazahsztán, Kirgízia, Moldova, az Orosz Föderáció, Tadzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna és Üzbegisztán), a többi három pedig balti állam: Észtország, Lettország és Litvánia. E korábbi köztársaságok közül többen regionális bibliográfiát készítettek, de a szélesebb nagyközönség számára ezek nem voltak láthatók és hozzáférhetők. A függetlenség óta az etnikai érdeklődés újra feléledt, és ezek az országok saját nyelvükön jelentetik meg kurrens nemzeti bibliográfiájukat. A bennük felvett címeket is ezen a nyelveken közlik. A nemzeti bibliográfiák azonban továbbra is nagyobb publicitást és hozzáférhetőséget igényelnek. A cikk röviden bemutatja e kurrens nemzeti bibliográfiák gyűjtőköret, elrendezési elveit, osztályozási rendszerét és mutatóit azaz a céllal, hogy megismertesse őket a könyvtárokkal és kutatókkal.

(Autoref.)

99/170

ARMSTRONG, C.J. - WHEATLEY, A.: Writing abstracts for online databases: results of an investigation of database producers' guidelines = Program. 32.vol. 1998. 4.no. 359-371.p. Bibliogr. 12 tétel.

Annotációk készítése online adatbázisokhoz: az adatbázis-előállítók irányelveinek tanulmányozása

Adatbázis; Annotáció; Hatékonyság; Online információkeresés

A cikk a brit elektronikus könyvtári program MODELS projektjének egyik részét képező tanulmányról számol be, amely három terület kutatására irányult: az adatbázis-előállítók annotáció-írók számára készített irányelveinek vizsgálata, néhány hagyományos online adatbázisban szereplő annotá-

ciók rövid elemzése, és háromféle elektronikus adatbázisból (nyomtatott források alapján épülő online adatbázisok, Interneten lévő hierarchikusan rendezett témaköri összeállítások, Internet-kapuk) származó annotációk részletes vizsgálata. A cikk témája, az adatbázis-előállítók irányelveinek elemzése pontos képet ad a hagyományos (nyomtatott indexeken alapuló), szakszerűen elkészített adatbázis-annotációk mögötti szándékokról és kiindulópontként szolgálhat az annotációk stílusára, olvashatóságára és tartalmára irányuló nagyobb szabású vizsgálatokhoz. A cikk befejezésül összefoglalja az annotáció-íróknak szánt javaslatokat.

(Autoref.)

99/171

BAKER, Lynda M. - WILSON, Feleta L. - KARS, Marge: The readability of medical information on Info Trac = Ref.User Serv.Q. 37.vol. 1997. 2.no. 155-160.p.

Az Info Trac adatbázis orvostudományi anyagának olvashatósága

Adatbázis -egészségügyi; Analfabéták; Tipográfiai szerkesztés

Az InfoTrac orvostudományi információi a nagyközönségnek is szólnak. A CD-ROM-ján található szövegek olvashatósága azonban a szerzők vizsgálati szerint a 10-14. fokú olvasási készséget igénylő szint között mozog, holott az ilyen dokumentumok szabványos olvashatósági szintje a 8. fok. Egy 1993. évi hivatalos felmérés szerint az USA felnőtt lakosságának 47%-a, 90 millió ember nem rendelkezik az alapvető olvasási készségekkel, és további 50 millió csak „marginális” írástudó, ők tehát nem tudják használni az adatbázist.

(Autoref.)

Tájékoztatósi vállalkozás

99/172

ROWLEY, Jennifer E.: Retailing information: the case of online search services = Online CD-ROM Rev. 22.vol. 1998. 5.no. 317-322.p.

Információkereskedelem: az online keresőszolgáltatások esete

Ember-gép kapcsolat; Marketing; Online információkeresés; Számítógép-hálózat; Tájékoztatósi vállalkozás; Térítéses szolgáltatás

A cikk először áttekinti a fogyasztói és üzleti piacok közötti különbségeket, majd ismerteti az online kereső szolgáltatások jellemzőit, melyek a végfelhasználóhoz való könnyebb eljutás érdekében jelentősen megváltoztak. A termékeket átalakították, hogy jobban kielégítsék a végfelhasználók igényeit. Javultak a felhasználói felületek, különböző terjesztési csatornák állnak rendelkezésre, és a termékeket és szolgáltatásokat csoportosították. Az árstratégia azonban továbbra is az üzleti piacokra emlékeztet. Az online kereső szolgálatok nem tekinthetők kiskereskedőknek, de a végfelhasználók számára vonzó szolgáltatások nyújtása során olyan taktikát alkalmaznak, amely biztosítja, hogy termékeik keresztülmenjenek a terjesztési csatornán.

(Autoref.)

Lásd még 210

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

99/173

BAJMURATOVA, A.: Lekoteka - dom igrušek = Biblioteka. 1998. 5.no. 65-67.p. Bibliogr. 11 tétel.

Játéktár Kazahsztánban

Gyermek- és ifjúsági olvasók; Játéktár; Szellemi fogyatékos olvasó; Testi fogyatékos olvasó

A közművelődési könyvtárakban kevés a hátrányos helyzetű olvasó, a könyvtárak nem érzik feladatuknak a velük való foglalkozást, s ugyanakkor maguk a fogyatékosok egyesületei sem tartanak fenn könyvtárakat. Felismerve a játékokban rejlő nevelési és készségfejlesztési lehetőségeket (és megszívélve a pedagógiai szakírók ilyen irányú észrevételeit), Kazahsztánban, a szellemileg vagy fizikailag fogyatékos gyermekek és serdülők társadalmi beilleszkedésével, szakmai- és munkahelyi rehabilitációjával foglalkozó köztársasági intézményben (SZATR Központ) 1995-ben játéktárat létesítettek; ez részét képezte a pszichológiai fejlődési zavarokat felismerő és gyógyító „korai beavatkozási” állami programnak.

A gyógyító játékokat csoportokra osztották: az érzelmi-akaratú fejlődést elősegítő játékokra, megismerést fejlesztő játékokra, a motoros, illetve szenzoros fejlődést elősegítő, látásjavító, hallásjavító, tapintó-mozgásérzékelő, beszédjavító, szocializációs, önkiszolgáló játékokra, valamint zeneterápiás játékokra. A játékokat ennek megfelelően helyezték el. A csoportokon belül alcsoportokat is képeztek, ilyenek voltak pl. a szenzo-motorikus csoporton belül a labdák, építőkockák, a hangzó játékok, a szocializációs csoporton belül a babák, a hétköznapi életet és háztartást imitáló játékok, az autók és teherautók.

A SZATR Központ játéktárának tevékenysége jelenleg a következő irányokban fejlődik: a játékállománnyal kapcsolatos munka, a gyógypedagógusok könyvtári ellátása, valamint tájékoztató és módszertani munka. A játékállomány már több mint 500 egységet tesz ki, java részüket kölcsönözhetik a pszichológusok és a pedagógusok (logopédusok, süketnéma-oktatók stb.). A játékok nagyrészt a Rixarb and Medical nevű brit cégtől származnak. Nagyon hasznos a táblákból és figurákból, összerakható elemekből álló didaktikai játékkészlet. A babák között olyan is van, amely különösen alkalmas a frusztráció kezelésére (a testrészeit le lehet tépni, majd újra összerakni). A játékok mindegyike többféle funkciót is betölthet. Az állomány egy részét a fogyatékos gyerekeket is ellátó napközi otthonokban helyezték el.

A gyógypedagógusokkal és pszichológusokkal kapcsolatos könyvtári munka hasonló a közkönyvtárak szolgáltatásaihoz: a pedagógusok leemelik a szükséges játékokat, felhasználják azokat a gyerekekkel folytatott foglalkozásokon, majd visszaviszik őket. Az egyes játékok hatékonyságát az igénybevételek száma, a játékok forgalma, a kívánalmaknak való megfelelésük szerint lehet megállapítani.

A pedagógiai igényeket felméréssel tanulmányozták. Kazahsztánban kétszer volt ilyen vizsgálat: először a játéktár megnyitásakor az elvárásairól kérdezték a gyógypedagógusokat (sok szakember ezt a szolgáltatást könyvtári jellegűnek tekintette). A második felmérés a játéktár helyzetével, összetételével, a játékok kiválogatásával kapcsolatos tapasztalatokat gyűjtötte össze.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a gyerekekre a játékok révén gyakorolt hatás nagymértékben attól függ, hogy a pedagógus mennyire jól méri fel a játék gyógyító potenciálját. Minél alaposabb a kiválasztás, annál hatékonyabbak az eredmények.

A játéktárak tevékenységét évente felülvizsgálják, és interdiszciplináris szemináriumokon vitatják meg. A SZATR Központ módszertani segédletet is kiadott („A játéktár mint az oktatás új láncszeme” címmel). Tervezik a játékok osztályozásával, a népi játékszerek felhasználásával és hasonló témákkal foglalkozó elemzések készítését is.

A játékokkal való foglalkozás később a könyvhöz is elvezeti a fogyatékos gyerekeket, ez pedig a könyvtáraknak a gyógyító folyamatba való bekapcsolódásával, valamint fokozottabb együttműködéssel jár.

(Mándy Gábor)